

Chrysolina americana (Coleoptera: Chrysomelidae) in de Benelux: een stand van zaken

Willy Troukens

Samenvatting. *Chrysolina americana* (Linnaeus, 1758) is een antropogeen uit Zuid- en Centraal-Europa. Met behulp van de mens is hij omstreeks de eeuwwisseling de Benelux gaan koloniseren. Dit goudhaantje vindt men vooral in voortuinen op lavendel, één van zijn waardplanten. De kevers planten zich voort in de lente en in het begin van de herfst. Imago's en larven worden het ganse jaar waargenomen. In de moestuin kunnen zij vraatschade aanrichten aan rozemarijn en salie.

Abstract. *Chrysolina americana* (Linnaeus, 1758) is an anthropogenic species from South and Central Europe. As a result of human activities and the import of pot-herbs, it was introduced in the Benelux countries around the turn of the Century. The rosemary beetle can be found in front gardens on lavender which is one of its food plants. Adults and larvae are observed during the whole year. In the kitchen garden they can cause damage to herbs such as rosemary and sage.

Résumé. *Chrysolina americana* (Linnaeus, 1758) est une espèce anthropogène, originaire d'Europe méridionale et centrale. Aux alentours du changement de siècle elle a réussi à coloniser une grande partie du Bénélux, grâce à l'aide de l'homme et l'importation de plantes en pot. Cette chrysomèle se rencontre notamment dans les jardinets sur la lavande qui est une de ses plantes nourricières. Les adultes se reproduisent au printemps et au début de l'automne. Néanmoins, il est possible d'observer des adultes et des larves pendant toute l'année. Au potager, l'espèce peut endommager des plantes aromatiques comme le romarin et la sauge.

Key words: Chrysomelidae — *Chrysolina americana* — Coleoptera — Belgium — Faunistics.

Troukens W. Ninoofsesteenweg 782/8, 1070 Anderlecht, Belgium. willy.troukens@gmail.com

Inleiding

Op 06.xi.2020 fotografeerde Evelyne Ravert te Sint-Jans-Molenbeek (BHG) een exemplaar van het rozemarijngoudhaantje, *Chrysolina americana* (Linnaeus, 1758) (Coleoptera: Chrysomelidae). Het kevertje was – na een koude vriesnacht – al in de voormiddag actief bezig met het afschrappen van een stengel lavendel (*Lavandula angustifolia*) (Fig. 1). In november zijn de meeste Chrysomelidae normaal al in winterrust. Was de waarneming van *C. americana* – zó laat in het jaar – een uitzondering? Of worden in het koude seizoen nog meer exemplaren gesignaleerd? Deze vragen waren de aanleiding tot het schrijven van dit artikel.

Fig. 1. *Chrysolina americana* (Linnaeus, 1758), Sint-Jans-Molenbeek (BHG), 06.xi.2020. © Evelyne Ravert.

Beschrijving en levenswijze

C. americana is een ovaal goudhaantje van 6 à 8 mm. De bovenkant is metaalglanzend groen. De kop is rood. De eerste sprietleden eveneens rood, maar vanaf het 6de lid

donkerder. Halsschild aan weerskanten met een wijnrode vlek. Dekschilderen elk met 4 wijnrode lengtebanden; elke lengteband begrensd door een dubbele puntrij. De poten zijn roodbruin (Troukens 2012: 12).

Het rozemarijngoudhaantje leeft op kruidachtige planten zoals rozemarijn (*Rosmarinus officinalis*), salie (*Salvia officinalis*), lavendel (*Lavandula*) en in Zuid-Europa ook op tijm (*Thymus vulgaris*) (Beenen & Winkelman 2001: 63–66); af en toe ook op andere lipbloemigen (Labiatae). Zo vond René Pletinck in zijn tuin te Hamme (OV) op 20.vi.2016 3 exemplaren op citroenmelisse (*Melissa officinalis*). Zowel de imago's als de larven voeden zich met deze kruiden. Uit de talrijke waarnemingen blijkt dat *C. americana* het hele jaar door is aan te treffen met een piek in april-juni (de bloeitijd van lavendel) en een tweede kleinere piek in september-oktober (Fig. 2). Dit wijst op 2 generaties per jaar. Toch worden in de vroege lente en in de late herfst ook nog sporadisch paringen en larven waargenomen. Dit zuidelijk kevertje heeft zich blijkbaar nog niet helemaal aangepast aan de seizoenen op onze breedtegraad.

Aglaija Bouma (YouTube 2016) bestudeerde nauwkeurig de levenscyclus van dit goudhaantje en legde haar ervaring vast in een filmpje waaruit wij wat informatie overnemen. Na de winter, in april–mei, kiest het wijfje een geschikte waardplant. Een 80-tal eitjes worden elk apart afgezet aan de onderkant van de bladeren. Zij zijn langwerpig, roodbruin en circa 2 mm lang. Na een 10-tal dagen sluipen de larven uit het ei. Zij zijn vuilwit met 5 donkere strepen. Drie weken later stopt de larve met eten, laat zich op de grond vallen en graaft zich in om te verpoppen. Het popstadium duurt ongeveer 17 dagen en dan volgt de ontpopping. Tijdens de zomermaanden doen de imago's het rustig aan. Zij gaan in diapauze. Pas in september worden ze weer actief en volgt een nieuwe voortplantingsperiode. Hun nakomelingen overwinteren als imago of als larve.

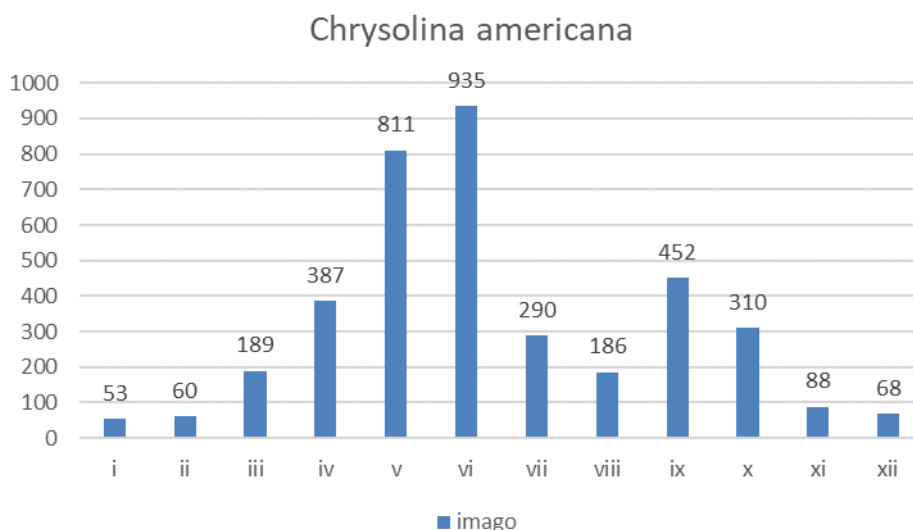

Fig. 2. *Chrysolina americana* (Linnaeus, 1758). Activiteitsperiode. Staafdiagram aan de hand van 3829 gegevens.

Verspreiding

C. americana is oorspronkelijk een goudhaantje uit Zuid- en Centraal-Europa. Hij is ook aanwezig in Noord-Afrika. Op de eilanden in de Middellandse Zee komen enkele afwijkende vormen voor (du Chatenet 2002: 187). Meer naar het noorden toe hebben zich sinds de eeuwwisseling nieuwe populaties gevormd. Algemeen wordt aangenomen dat de kevers in de Benelux zijn ingevoerd via kruidachtige potplanten (Winkelman 2013: 53). De imago's kunnen goed vliegen en worden soms aangetroffen in lichtvallen. Vooral in de voorsteden vinden zij in tuinen en plantsoenen vlot één van hun favoriete waardplanten: lavendel. Zo komt het dat hun populaties snel toenemen en hun areaal verder uitbreidt.

In België werd *C. americana* voor het eerst opgemerkt te Oostkamp (WV) op 10.iv.2006 met 15 exemplaren op lavendel (leg. Geert De Clercq, Waarnemingen.be). In 2008 werden de kevers al gevonden in 4 lokaliteiten, meestal op lavendel maar ook op rozemarijn. Daarna nam het aantal vindplaatsen snel toe. De kevers kunnen soms massaal aanwezig zijn. Op 06.vii.2010 telde ikzelf te Evere (BHG) in een voortuin op lavendel meer dan 100 exemplaren. Tegenwoordig komt *C. americana* algemeen voor in Laag- en Midden-België. Maar eigenaardig genoeg is dit goudhaantje nog steeds afwezig ten zuiden van de Samber- en Maasvallei (Fig. 3).

De eerste melding van *C. americana* in Nederland dateert al van 1880 omdat de kever toen nogal wat schade aanrichtte in orchideeënkassen te 's-Gravenhage (Everts 1903: 431). Pas omstreeks de eeuwwisseling werd hij opnieuw aangetroffen en wel op diverse plaatsen, maar meestal slechts één of enkele exemplaren tegelijk (Winkelman 2013: 65). De eerste vaste populatie ontstond blijkbaar in Tilburg (NB). F. Post telde daar jaarlijks vanaf 1995 een aantal exemplaren in tuinen op rozemarijn; op 20.iv.2000 zelfs 350 à 400 stuks (Beenen & Winkelman 2001: 65). In 2010 was dit goudhaantje al bekend in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant, Overijssel en Utrecht (Vorst 2010). Tegenwoordig heeft deze kever zich definitief gevestigd in de provincies ten

zuiden van het IJsselmeer. Elders blijft hij voorlopig nog een zeldzame verschijning (Fig. 3).

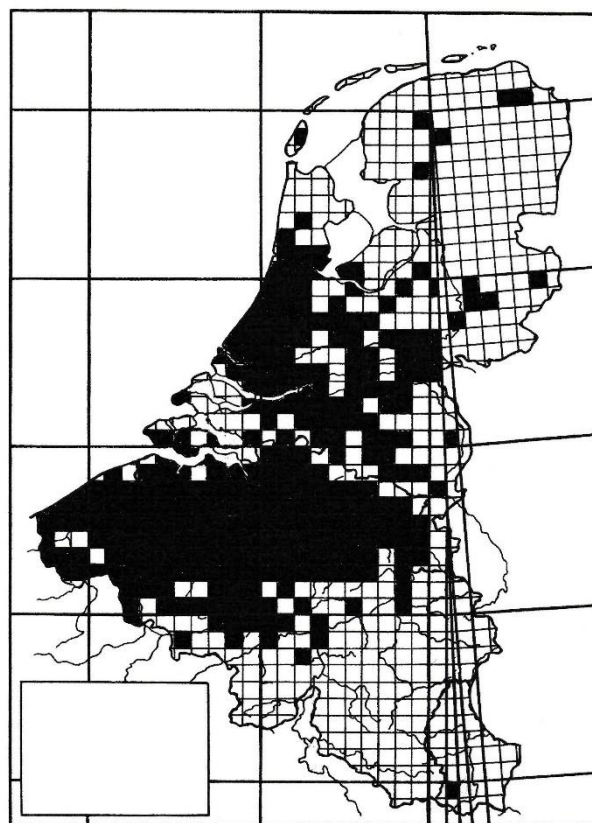

Fig. 3. Vindplaatsen van *Chrysolina americana* (Linnaeus, 1758) in de Benelux.

In het Groothertogdom Luxemburg is *C. americana* vrijwel onbekend. In de collecties van het natuurhistorische museum van Luxemburg (MHNL) bevinden zich geen exemplaren (F. Vitali, pers. med.). Nochtans, in de databank van hetzelfde museum vinden wij een recente melding van een exemplaar dat gefotografeerd werd in de gemeente Dippach op 26.viii.2020 (N. Schneider, pers. med.) (Fig. 3). Wellicht is

dit de eerste vondst van *C. americana* in het Groothertogdom Luxemburg.

C. americana is ook aanwezig in de buurlanden van de Benelux. Frankrijk is één van zijn thuislanden. De kever is er zeer algemeen maar ontbreekt voorlopig nog in het noordwesten van het land. Volgens du Chatenet (2002: 187) is de meest noordelijke populatie te vinden in de streek rond Parijs. De sterke aanwezigheid van *C. americana* in West-Vlaanderen (fig. 3) suggereert echter dat deze soort nu ook aanwezig moet zijn in de regio Nord-Pas-de-Calais. In Duitsland heeft *C. americana* tot op vandaag alleen nog maar enkele populaties opgebouwd in de Rijnvallei van Nordrhein-Westfalen tussen Bonn en de Nederlandse grens. Elders in Duitsland is het beestje nog onbekend (Kerbtier.de). In Groot-Brittannië werd voor het eerst een exemplaar ontdekt in 1963 in het graafschap Surrey. In 2007 had hij al grote delen gekoloniseerd van Zuid-Engeland, Wales en zuidoost Schotland (Thomas 2012: 11). Alles wijst erop dat de expansie van dit goudhaantje in onze streken en in de omliggende landen nog verder zal gaan.

Besluit

C. americana is een Zuid- en Centraal-Europees goudhaantje dat zich, via de handel in bepaalde potplanten, heeft kunnen vestigen in de Benelux. De kever

heeft hier de laatste decennia stevige populaties opgebouwd. De aanwezigheid van lavendel – een populaire sierheester in onze voortuinen – is daar niet vreemd aan. Dit is immers één van zijn favoriete waardplanten. De zachtere winters en het feit dat de kever op onze breedtegraad – voor zover bekend – nog geen natuurlijke vijanden heeft, bevordert zijn succesvolle verspreiding. *C. americana* is één van de mooiste Europese goudhaantjes. Jammer genoeg kan hij vraatschade aanrichten aan rozemarijn en salie waardoor tuinliefhebbers hem liever niet op bezoek zien komen.

Dankwoord

Dit artikel kwam tot stand dankzij de gewaardeerde medewerking en de gegevens, mij bezorgd door de volgende personen: Ron Beenen (Nieuwegein, NL), Willy De Prins (Leefdaal), Alain Drumont (Jette), † Remi Guinez (Vorst, BHG), René Pletinck (Hamme, OV), Hugo Raemdonck (Ganshoren), Evelyne Ravert (Sint-Jans-Molenbeek), Jean-Luc Renneson (Marbehan), Nico Schneider (Luxembourg, L), Fransesco Vitali (Luxembourg, L) en Jaap Winkelman (Amsterdam, NL). Voor het staafdigram en de verspreidingskaart werd ook dankbaar gebruik gemaakt van de gegevens in Waarnemingen.be en Waarneming.nl. Aan allen hartelijk dank!

Bibliografie

- Beenen R. & Winkelman J. 2001. Aantekeningen over Chrysomelidae in Nederland 5 (Coleoptera). — *Entomologische Berichten* **61**(5): 63–67.
- Bouma A. 2016. The life and loves of Rosemary Beetles (Film - 7,45'). — YouTube <https://www.youtube.com/watch?v=N0uxsjcZN6A> [bezocht 9.xi.2020].
- du Chatenet G. 2002. *Coléoptères phytophages d'Europe. Tome 2. Chrysomelidae*. — N.A.P. Editions, Verrières le Buisson, 258 pp.
- Everts E. 1903. *Coleoptera Neerlandica. Bd. II*. — Martinus Nijhoff, 's Gravenhage, 677 pp.
- Kerbtier.de. *Käferfauna Deutschlands. 2021*. — <https://www.kerbtier.de> Chrysolina americana (Linnaeus, 1758)[bezocht 11.xi.2020].
- Thomas J. 2012. *Chrysolina americana* (L.) (Col. Chrysomelidae), established outdoors in Barrow. — *Beetle News* **4.2**: 11.
- Troukens W. 2012. Bladhaantjes aan de westrand van Brussel (Coleoptera: Chrysomelidae), deel 1: Criocerinae, Cryptocephalinae en Chrysomelinae. — *Phegea* **40**(1): 7–14.
- Vorst O. 2010. *Catalogus van de Nederlandse kevers (Coleoptera)* — Monographieën van de Nederlandsche Entomologische Vereniging **11**: 317 pp. + CD.
- Waarnemingen.be. 2019. <https://waarnemingen.be> *Chrysolina americana* (Linnaeus, 1758) [bezocht 8.xi.2020].
- Waarneming.nl. 2019. <https://waarneming.nl> *Chrysolina americana* (Linnaeus, 1758) [bezocht 8.xi.2020].
- Winkelman J. 2013. De Nederlandse goudhaantjes (Chrysomelidae: Chrysomelinae) — *Entomologische Tabellen* **7** — EIS, Leiden, 53 pp.